

תוכן עניינים

מבוא

1 אבינועם רוזנק: יונתן כהן – הגות חינוכית מוזיקלית

19 יונתן כהן: דרכו והגותו

21 ענבר גלילי שכטר: מפגיש אופקים – יונתן כהן המורה

29 זאב הרוי: יונתן כהן על דליברציה, מטרות, ואמצעים
ברי ו' הולץ: פילוסופיה ופרקסיס:

41 שיקופים של תובנותיו החינוכיות-יהודיות של יונתן כהן

51 פילוסופיה וספרות

חיים א' רכניצר: מהמילה לצליל – שירת הפיוט כהיפוך

53 פרדיגמה פדגוגית בהוראת מחשבת ישראל

79 ברק בן משה: גוף הקורא כמצע אפשרי לשפה הדתית

אלי הולצר: "עבודת הקריאה" בלימוד הדרשה החסידית
109 כסוגה תיאופואטית

151 תרגום: בין אוניברסליזם לפרטיקולאריזם ביהדות הליברלית

אבי שגיא: תיקון ומטמורפוזה:

153 עיון ביקורתי בפילוסופית התשובה בספר יחזקאל

181 אליק אייזיקס: לתרגם בחזרה

יואל שפיץ: "לְצַמַּח מִתּוֹךְ הָאֵילָן הָעֵתִיק לֹא חֲזָרָה וּלֹא סְטִיָּה":

237 מפעל הפרשנות של הרב עדין שטיינזלץ לאור מושג 'התרגום החינוכי'

יהודיע עמיר: אמת ואמונה: מבט רעיוני-היסטורי-פנימי על

279 תשתיות החינוך הרבני ביהדות הרפורמית בישראל (תש"ס-תשס"ט)

אבינועם רוזנק: נישואי תערובת והיעלמות הפארטיקולריזם:

320 עיון באתגרי החינוך יהודי והפילוסופיה של "המתרגם עצמו לדעת"

355	מהתיאוריה אל המעשה
	מיכל מושקט־ברקן: "הרמנויטיקה של מקום": "מפגש אופקים"
357	בשיח על מקום בירושלים בהשתלמות מורות יהודיות וערביות
	רחל וולפיש: הוראה רלוונטית בטקסטים קנוניים:
394	הרמנויטיקה ואתיקה
421	בעקבות אנשי הגות וחינוך
	ארי אקרמן: תפיסות מתנגשות של ביקורת חברתית בפילוסופיה
423	של ישעיהו ליבוביץ
439	יוסי טרנר: חינוך כביטוי של חיים במשנת אהרון דוד גורדון

Jon A. Levisohn: The Purpose and Methods of Philosophy of Jewish Education: A Critical History of Seymour Fox's Conceptions of Theory, Philosophy and Vision	1
Peter Ochs: Reparative Jewish Philosophy of Education: Rereading Roads to the Palace	56

מבוא

יונתן כהן – הגות חינוכית מוזיקלית

אבינועם רוזנק

שרשרת ההוראה ומושג התרגום

פרופ' יונתן כהן הוא דמות של פרופסור לחינוך יהודי, שאצבעות ידיו מפליאות בסוד הנגינה בפסנתר. כישרון ורגישות מוזיקליים אלו גם שריים על הגותו המיוחדת, שאנסה לתארה מעט להלן. יש בהגות זו ניסיון לגעת בדברים שלא ניתן לומר במילים, כאותה מנגינה שאצבעות הידיים יודעות להפיק אולם המילים לא יוכלו לתארה עד תום. יונתן כהן הוא אקדמאי שיש בו ביישנות ומופנמות, אך בהיחלצותו אל האחר פניו מאירות והוא בעומקה של חתירה לדיאלוגיות פורייה הרגישה לאחר ולמקומו בעולם – כמאזין, כדובר, כחושב וכפרשן.

התבטאות שחוזרת שוב ושוב בשיחתו של כהן על הוראתו היא ההודיה שהוא מודה על הזכות שיש לו לעמוד מול תלמידים המבקשים ללמוד. זוהי תודה של מי שליבת ישותו היא החשיבה וההוראה. ואולם, מורה זה נושא עמו סגולות יוצאות דופן: הוא אמן ההקשבה למוזיקליות של הטקסט, בעל כלים משוכללים ומדויקים לדבר אל הטקסטים הנלמדים ועמם, ומהם להוציא מים של פילוסופיה חינוכית בכלל וחינוכית יהודית בפרט; זוהי פילוסופיה שהייתה שם כל העת, אולם היה צורך באמן, המיילד, שיילד את הרעיונות לאוויר העולם, ורעיונות אלה נוצרו בתהליך של הוראה מכאן והקשבה ושיחה מכאן. כהן מעיד על עצמו כי הנו תלמיד למורים שהוא עומד על כתפיהם: הפרופסורים יוסף שוואב (ומשנתו הדליברטיבית), סימור פוקס (והוראת הקשר העמוק בין "תיאוריה" ל"מעשה" וקריאה קשובה לטקסטים), אליעזר שביד ומיכאל (מייק) רוזנק והרגישות של קריאת טקסט שרכש מיונה פרנקל. בשורות הבאות אבקש להבהיר את משנת כהן בזיקה לאישים אלה. שביד היה ממוריו הגדולים של כהן במחשבת ישראל. ממנו שאב את חוויית המפגש בין הפילוסופיה הכללית לזו היהודית דרך יצירותיהם של שרשרת ההוגים

היהודים הגדולים ודרכי פרשנותם: החל מחז"ל והתמודדותם עם חכמי עולםם, עבור ברמב"ם וזיקתו לחכמי דורו ותובנות אריסטו; משנות רוזנצוויג ובוכר לנוכח המחשבה הקיומית; הרמן כהן והמחשבה הניאו-קנטיאנית, ועד לוינס וסולובייצ'יק והמחשבה הפוסט-שואתית-קיומית. מתוך מפגשים אלה גם זיהה שביד מתח חינוכי עמוק, שפרץ אינטואיטיבית מהוראתו ומחקרו, וכך התוודע כהן למפגשים אלה – שהיו בליבת המחשבה היהודית ותשתית היווצרותה – כמפגשים שתמיד יש בהם מתח ואתוס חינוכי. בכתיבתו של שביד לא עסקו כל הוגי מחשבת ישראל באמיתות מופשטות כשלעצמן, אלא בגורלם הייעודי של עם וקהילה ובמחשבה על צמיחתו הרוחנית והערכית של האדם שאליו מיועדים דברי המחשבה וההגות.

חיבורים אלה בין הגות לחינוך קיבלו מבנה קוהרנטי, המשגות ויסודות פילוסופיים חינוכיים על ידי מורה אחר שהוזכר לעיל, או"ר מיכאל רוזנק. כאן התחדדו בעולמו של כהן מושגי דתיות "מפורשת" ו"משתמעת", ¹ "רלוונטיות" ו"אותנטיות", ² "מחויבות" ו"פתיחות", ³ חובת הקשר בין ה"סובסטנציה" (הממשות הישות) וה"אקסטנציה" (הקיומיות), "נורמות" מול "מפגש ערכי", ⁴ "תרגום מלא" ו"תרגום חלקי", ⁵ "שפה" ו"ספרות". ⁶

1 Michael Rosenak, *Commandments and Concerns*, Philaephia, PA: Jewish Publication Society, chap. 6, 1987

2 מיכאל רוזנק, *הוראת תרבות ישראל: בין הערכי לרלוונטי*, עריכה: אשר שקדי, ירושלים ותל אביב: האוניברסיטה העברית בירושלים – המרכז לחינוך יהודי ע"ש מלטון, מופ"ת – בית הספר למחקר ופיתוח בהכשרת עובדי חינוך והוראה במכללות, תשע"ה.

3 Michael Rosenak, "The Religious Person and Religious Pluralism", in: *The Meanings and Limits of Religious Pluralism in the World Today*, Geneva: International Committee on Inter-Religious Consultation and the World Council of Churches, 1984

4 מיכאל רוזנק, *צריך עיון: מסורת ומודרנה בחינוך היהודי בזמננו*, ירושלים: מאגנס ומכללת ליפשיץ, תשס"ג, עמ' 55-75.

5 Michael Rosenak, "The Task of Jewish Religious Educational Philosophy", in: *Religious Education*, Vol. LXXXII, No. 3 (Sep-Oct 1978), pp. 513-528; Michael Rosenak, *Commandments and Concerns*, Philaephia, N.Y, Jerusalem 1987, 194-198; Michael Rosenak, *Covenant and Community*, New York: Jewish Theological Seminary of America, 2013, pp. 77-99; רוזנק, *צריך עיון: מסורת ומודרנה בחינוך היהודי בזמננו*, ירושלים: מאגנס ומכללת ליפשיץ, תשס"ג, עמ' 161-163.

6 Michael Rosenak, *Roads to the Palace: Jewish Texts and Teaching*, Providence:

כהן, בתחילת עבודתו המחקרית, הרחיב את מנעד הקריאה הטקסטואלית והראה את יישומם של מושגים אלה במרחבי ההגות היהודית תוך הרחבת ארון הספרים החינוכיים-יהודי. הוא הפך לאחד הקוראים והמנתחים המוכשרים ומימש תובנות אנליטיות אלה בתוך המחשבה היהודית-המערבית. כך בעבודת הדוקטורט כיוונים נבחרים בחקר הפילוסופיה היהודית בזמננו: השלכות לתכנון לימודים⁷ ולאחר מכן בספרו תבונה ותמורה: פנים בחקר הפילוסופיה היהודית ותולדותיה.⁸ כהן הדגים שלושה מיני תרגום חינוכי בעוקבו אחר כתיבתם ההגותית והחינוכית של צבי וולפסון, מרדכי קפלן, הרב סולובייצ'יק ומרטין בובר. הוא הראה את האופן שבו כתיבתו וניתוחיו של וולפסון הם "תרגום לשם שימור". וולפסון הוא שהצביע על תהליכי התרגום של המחשבה היהודית למרחב הפילוסופי האפלטוני והאריסטוטלי, הנוצרי והמוסלמי, כתהליכים שמטרתם שמירת העקרונות המסורתיים (כ"קיום האל", ה"אין סוף" וה"בריאה"). הוא הראה את אימוצן של נורמות מהעמים השכנים לישראל, כגון בניית מקדשים, כינון שכבת כוהנים והקרכת קורבנות, שנועד לגיירם לתבונות המונותיאיות המקראי. וולפסון שימש לכהן דוגמה להפרדה ברורה בין ה"תוכן" לבין ה"צורה", שמטרתה שמירת התוכן במחיר שינוי הצורה. לדידו של וולפסון "אין תוכן יסודי בתיאולוגיה המקראית שאיננו ברי-הגנה",⁹ והתיאולוגיה המקראית פתוחה לשינויי צורה קוסמטיים שמצליחים לשמר את ליבת המסורת ללא פגע.

לעומתו, מדגים כהן, קפלן היה אמון על המהלך של "תרגום לשם שינוי" או "תרגום מלא", וזו תמונת תשליל לעמדת וולפסון. אם זה האחרון קורא לשימור התוכן המסורתי על ידי שימוש צורני חיצוני של ביטויים מודרניים, קפלן קורא לשימורה של צורת הביטוי היהודי הקלאסי, אך זאת במטרה לשנות באופן עמוק את התוכן של העבר. היהדות, לדברי קפלן, היא תופעה חברתית המשתנה עם שינויי החברה בזיקה לכלל העולם. העולם בכלל והיהדות בפרט נטועים

Berghahn Books, 1995. pp. 246-248. מיכאל רוזנק, עץ החיים ועץ הדעת: שיחות

עם התורה, עריכה: אבינועם רוזנק, תל אביב: ידיעות אחרונות, 2014, עמ' 34-38.

7 יונתן כהן, כיוונים נבחרים בחקר הפילוסופיה היהודית בזמננו: השלכות לתכנון לימודים, ירושלים: עבודה לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"א.

8 יונתן כהן, תבונה ותמורה: פנים בחקר הפילוסופיה היהודית ותולדותיה, ירושלים: מוסד ביאליק, תשנ"ז.

9 יונתן כהן, מחשבת ישראל לשם חינוך: האם המסורת היהודית ניתנת ל"תרגום"? צ' לם (עורך), עיצוב ושיקום, ירושלים: מאגנס, תשנ"ו, עמ' 169.

בליכת המהלך הפרוגרסיבי של תנועה קדימה – בהתפתחות ושכלול. כך נעה הדת ב"שינוי מתמיד" מה"פרימיטיבי" אל ה"מפותח" וה"מתורבת", והאלוהות מתפתחת מ"דימוי" מוקדם אל "מושג מופשט מתקדם". זוהי התפתחות שארוגה בהתפתחות האדם. עמדה זו, מבהיר כהן, תובעת ריקון של "קטגוריות מסורתיות מהנחותיהן הטרגנסצנדנטיות" ושעבודן לפרויקט תיקון האדם ולחתימה רוחנית שמטרתה שאיפות אנושיות.¹⁰

העמדה השלישית במחקרו של כהן הייתה ה"תרגום החלקי", שהודגמה בכתבי הרי"ד סולובייצ'יק מכאן וכובר מכאן. לאור עמדה זו אכן ניתן לחולל תרגום לשם הגות וחינוך, אך זאת רק באופן חלקי. כהן, בעקבות מ' רוזנק, ראה גישת ביניים זו כמצויה במתח בין הצורך ב"רלוונטיות" לבין הצורך ב"אותנטיות", תרגום המעניק אופק ופשר אוניברסליים אך גם מודע לכך שההסבר תמיד חלקי ובלתי ממצה. לא ניתן להחליף הסבר תיאורטי בהיעדר השתתפות בפרקטיקה – הלכה למעשה.¹¹ האדם המודרני, מבהיר כהן, בעקבות מ' רוזנק,¹² נע במרחב קרוע, שיש בידיו "מבנים תיאורטיים המעניקים לו שליטה רציונלית". ואולם, הסברים ושליטה אלו מספקים רק "כדי לאשש את חתירתו לריבונות"; תמיד נותר "פן 'סודי' ו'מסתורי' באלוהי", שאינו ניתן לתרגום ואינו נגיש "לאלו שאינם מסוגלים לסיים את החתירה להבנה ולהתמסר למחויבות אבסורדית".¹³

בין תרגול לראייה

כהן גם פיתח את התחום של כתיבת תוכניות לימודים ותיעל לשם את מיטב כישוריו הפילוסופיים והחינוכיים.¹⁴ תוכניות אלה הדגישו את תהליך הקריאה הערכי המורכב, הקונפליקטואלי, המזמין את קוראיו לחשיבה ערכית מורכבת, אשר מצוי בליבת המסורת היהודית, מסורת שהיא הרבה מעבר לדימוי הנורמטיבי ה"סגור" שלה.¹⁵

10 ;Kaplan, M (1967), *Judaism as a Civilization*, New York: Schocken, pp. 385-386
כהן, מחשבת ישראל לשם חינוך, עמ' 170-172.

11 מתח זה קיבל ביטוי במתח המצוי בין דמותו של האדם הראשון לדמות האדם השני בספר איש האמונה. הרב יוסף דב סולובייצ'יק, *איש האמונה*, ירושלים: מוסד הרב קוק, תשמ"א.

12 Rosenak, *Commandments and Concern*, pp. 194-198

13 כהן, מחשבת ישראל לשם חינוך, עמ' 180; סולובייצ'יק, *איש האמונה*, עמ' 59.

14 כגון: מיכאל רוזנק ויונתן כהן, *שאלות ערכיות בעולם המדרש: מדרין למורה*, ירושלים: ההסתדרות הציונית העולמית – המחלקה לחינוך ותרבות בגולה, תשמ"א.

15 יונתן כהן, *תרבות ישראל ותרבות העמים במשנתו של משה מנדלסון*: סוגיות במחשבת

מפגיש אופקים – יונתן כהן המורה

ענבר גלילי שכטר

במבוא לספרו תבונה ותמורה¹ מסביר יונתן כהן את המוטיבציה שלו כחוקר להעמיק בעבודתם של גדולי ההוגים והחוקרים של הפילוסופיה היהודית. הוא מבקש לראות בהגות הדורות הקודמים "דגמים של התמודדות עם בעיות קבועות, שההוגה החוקר מתחבט בהן בעצמו", ומוסיף: "הרפלקסיה הפילוסופית מעניקה לאדם מודעות בדבר הירושה המושגית השיטתית, המשמשת אותו בהתמודדותו הפילוסופית בהווה".²

דברים אלה מבטאים מאפיין מרכזי בעבודתו של כהן כחוקר וכמורה – קריאה מדוקדקת של טקסטים מן העבר, כמודלים להתמודדות פילוסופית עם בעיות ההווה.

מתודות הקריאה הייחודיות שפיתח כהן, ההיקף הרחב של הטקסטים שאותם לימד ועומק התובנות שבקריאתם בנו והעשירו את היכולת שלנו – תלמידיו, אנשי החינוך והמורים למחשבת ישראל – לחבר אופקים ולגשר בין עולמות באופן מורכב.

דברים שלהלן אספר על יונתן כהן המורה והמנחה, שזכיתי להיות תלמידתו.

המפגש בין מחשבת ישראל לחינוך ובין תיאוריה לפרקטיקה
המפגש הראשון שלי עם יונתן כהן היה בקורס שעסק בקריאה חינוכית של

1 יונתן כהן, תבונה ותמורה, פנים בחקר הפילוסופיה היהודית ותולדותיה, מוסד ביאליק, ירושלים, 1997-תשנ"ז.

2 כהן, שם, עמ' 12.

טקסטים במחשבת ישראל. קראנו את הלכות עבודה זרה לרמב"ם³ כפרדיגמה חינוכית⁴ המציבה את החשיבה העצמאית כמטרה לכלל הציבור, זאת אף על פי שהעיון הפילוסופי נועד לאליטות. על פי קריאה זו, הרמב"ם מציע נרטיב מנחה למנהיגות חינוכית,⁵ המסייע למי שאינם פילוסופים "להיכנס להיכל התבונה, דרך החצר של ההרגל ושל המסורת".⁶

המתח שבין חינוך אליטיסטי לבין חינוך לכול הוא גם אתגר עכשווי,⁷ ויונתן כהן עסק בסוגיה זו לא רק ברמה התיאורטית. באותו זמן הוא יושב בראש ועדת המקצוע במחשבת ישראל של משרד החינוך, שחוללה שינוי עמוק בתוכנית הלימודים. התוכנית החדשה, שנכתבה בשנות התשעים של המאה הקודמת, שינתה לבלי הכר את אופיים של לימודי היהדות בבתי הספר הממלכתיים⁸ ואת מספר התלמידים הלומדים בהם מחשבת ישראל.⁹

השתתפתי כחברה בוועדת המקצוע שאותה הוביל יונתן כהן וראיתי כיצד הוא מיישם הלכה למעשה מושג חשוב שלמדתי ממנו באקדמיה¹⁰ – "תרגום

3 רמב"ם, הלכות עבודה זרה, משנה תורה, מהדורת קאפח, קרית אונו: מכון משנת הרמב"ם, תשמ"ד.

4 אופן הקריאה הזאת בהלכות עבודה זרה הופיע אחר כך במאמר: כהן יונתן, "הרהורים על תבונה והרגל: הלכות עבודת כוכבים לרמב"ם כפרדיגמה חינוכית", הגות בחינוך היהודי (כרך 1), ירושלים: המרכז לחקר מחשבת החינוך בהגות היהודית, ליפשיץ, 1999, עמ' 35-56.

5 באמצעות סיפור מלחמתו של אברהם באלילות ועד יצירת העם המחויב לתורת משה.

6 Peters R.S., "Reason and Habit: The Paradox of Moral Education", Scheffler I. (Ed.), *Philosophy and Education*, Boston, MA: Allyn & Bacon, 1966, pp. 245-262; כהן, לעיל הערה 1, עמ' 36, הערה 2.

7 ראו גם יפתח גולדמן, להמשיך את השיחה – הזמנה לחינוך הומניסטי, תל אביב: מכון מופ"ת, 2020, עמ' 25-40.

8 ספר הלימוד הראשון שנכתב במסגרת התוכנית החדשה היה אריאל אביב וענבר גלילי-שכטר, ובחרת בחיים, ערך חיי אדם בתרבות ישראל, ירושלים: משרד החינוך, האגף לתוכניות לימודים, תשנ"ט. את הספר כתבנו, אריאל אביב ואנוכי, בהנחייתו של יונתן כהן. היה זה מודל לספר לימוד המזמין את התלמידים לעיסוק בדילמות, הבעת עמדות והנמקה וקישור בין טקסטים מן העבר לטקסטים בני-זמננו.

9 המהלך החינוכי שהתרחש מאמצע שנות התשעים בהוראת מחשבת ישראל בחינוך הממלכתי נערך בהובלתה של צילה מירון כמפקחת המקצועית במשרד החינוך ושל פרופ' יונתן כהן בראש ועדת המקצוע. תהליך זה זכה לדחיפה ניכרת בעקבות דוח ועדת שנהר: עליזה שנהר, עם ועולם – תרבות יהודית בעולם משתנה, המלצות הוועדה לבדיקת לימודי היהדות בחינוך הממלכתי, ירושלים, 1994.

10 במסגרת קורס על תיאוריה של תוכניות לימודים.

חינוכי", ואת ביטוייו של רעיון זה בתהליך דליברטיבי של ועדת תכנון לימודים. אני ועמיתתי, המורות בוועדה,¹¹ זכינו למקום של כבוד, כמייצגות של המורים, התלמידים וההוראה המתרחשת בכיתות.

את תפיסת החינוך כתרגום אימץ כהן מג'וזף שוואב ומתלמידו סימור פוקס.¹² שוואב ופוקס גורסים כי "סוכני התרגום"¹³ בהקשר החינוכי הם בעלי הידע על אודות התלמידים והמורים, על אודות הסביבה שבה מתרחשת הלמידה ועל אודות חומרי הלמידה. סוכני התרגום מוזמנים לשתף פעולה בתהליך דליברטיבי, המלווה את כל שלבי הפיתוח של התוכנית. שוואב ראה חשיבות בכך שכל אחד מההיבטים הללו יזכה ליותר מייצוג אחד, והוא כינה זאת "הפלורליזם הכפול". כך למשל, בכתיבת תוכנית לימודים במחשבת ישראל נדרש יותר מנציג אחד של הדיסציפלינה של מחשבת ישראל, וחשוב שהנציגים של התחום ייצגו תפיסות שונות בנוגע אליו.¹⁴

המפגש בין העבר להווה – האם המסורת ניתנת לתרגום?

המורים למחשבת ישראל, כסוכני תרגום, מתמודדים עם תרגום המסורת היהודית לתלמידיהם. בשיעוריו ובמאמריו הרבה יונתן כהן לעסוק בשאלה – האם המסורת היהודית ניתנת לתרגום?¹⁵ הוא הציע לשאוב השראה מהוגים מודרניים המתמודדים עם אתגר התרגום של המסורת.

למשל, וולפסון הוא מקור השראה לתפיסה שלפיה תרגום המסורת משמעו ניסוח מחודש של תפיסות עתיקות בדרכי ביטוי חדשות, בלי עיוות של התוכן

11 ד"ר ביטי רואי, אז מורה בתיכון ליד האוניברסיטה, ואנוכי ייצגנו את המורים למחשבת ישראל.

12 כהן, לעיל הערה 1, עמ' 164-166.

13 Schwab J., "Translating Scholarship into Curriculum", Fox S. and Rosenfeld G. (Eds.), *From the Scholar to the Classroom: Translating Jewish Tradition into Curriculum*, New York: Melton Research Center for Jewish Education, Jewish Theological Seminary, 1977, p. 31

14 עוד על התהליך הדליברטיבי, היוצא מהגדרת הבעיה החינוכית, "הדבר שלא עובד", ראו Cohen, J., "The Normative and Deliberative Sensibility in the Writings of Seymour Fox", Introduction to Cohen, J. (Ed.), *Visions in Action: Selected Writings of Seymour Fox*, Jerusalem, Mandel Foundation/Keter Press, 2016, pp. 9-62.

15 יונתן כהן, "מחשבת ישראל לשם חינוך: האם המסורת היהודית ניתנת לתרגום?", צ' לשם (עורך), עיצוב ושיקום, ירושלים: מאגנס, תשנ"ו-1996, עמ' 164-182.

הרעיוני.¹⁶ מחנך המשתמש במושגים פסיכולוגיים, כמו מוטיבציה פנימית ומוטיבציה חיצונית, כדי להסביר מושגים מסורתיים, כמו תורה לשמה ותורה שלא לשמה, מתרגם את התפיסות העתיקות למושגים עכשוויים.

קפלן, לעומת זאת, סבור כי תרגום המסורת לתודעה יהודית מודרנית, מחייב שינוי מהותי של תכניה,¹⁷ ואילו בובר מציע תרגום חלקי¹⁸ של המסורת, בתהליך שבו המסורת והמפרש כאחד משתנים מתוך המפגש ביניהם, אך גם שומרים על האוטנטיות שלהם.

כל אחת מהאופציות התיאורטיות הללו הוצגה על ידי כהן גם כמענה אפשרי לאתגרים הפרקטיים של המורים.

המפגש בין הרמנויטיקה לחינוך והוראה

פיתוח נוסף של מתודת הקריאה החינוכית בכתבי הוגים ופרשנים הציע כהן במאמר על אופציות הרמנויטיות להוראת טקסטים קנוניים.¹⁹ בקורס שנשא את הכותרת הזאת קראנו בכתביהם של פרויד, פרום, שטראוס ובובר כמודלים הרמנויטיים להוראת טקסטים קנוניים. למדנו על הרמנויטיקה של "חשד",²⁰ "קדמה", "יראת כבוד"²¹ ו"דיאלוג".²² קראנו גם בכתבי עמנואל לוינס כדוגמה להרמנויטיקה של מדרש.²³

16 כהן, שם, עמ' 166-170.

17 כהן, שם, עמ' 170-173.

18 כהן, שם, הערה 40: המונח "תרגום חלקי" לקוח מספרו של רוזנק, Michael Rosenak, *Commandments and Concerns*, Philadelphia: JPS, 1987, pp. 194-198.

19 J. A. Cohen, "Hermeneutic Option for the Teaching of Canonical Text: Freud, Fromm, Strauss, and Buber Read the Bible", *Courtyard: A Journal of Research and thought in Jewish Education* 1, 1999, pp. 35-65.

20 Ricoeur, P., *Freud and the Philosophy of Language*, ראו, אצל ריקור, *philosophy*, New Haven & London: Yale University Press, Chap. 2.

21 ליאו שטראוס מציע חלופה לגישות החשד והקדמה – הרמנויטיקה של יראת כבוד (Reverence) או של צניעות (Humility). Cantor P., "Leo Strauss and Contemporary Hermeneutics", A. Udof (Ed.), *Leo Strauss's Thought: Toward a Critical Engagement*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1991.

22 בעניין זה קרוב בובר להרמנויטיקה של גאדמר, Gadamer H. G., *Truth and Method*, London: Sheed & Ward, 1975; idem.

23 J. A. Cohen, "The Educational Significance of Modern Philosophical Midrash: Emmanuel Levinas' Temptation of Temptation", *Educational Deliberations*,